

Nivågrupper i matte

Alla elever är vinnare

Av LILIAN ÖHRSTRÖM

För att lära sig leva måste man göra fel. Göra fel igen — börja om. Gång på gång. Det som gäller för livet gäller också för skolan. För läraren som måste våga göra fel. Och våga börja om. För eleven som måste våga göra fel, gång på gång. För att en gång kanske kunna räkna rätt.

Den visdomen förmedlar matematik- och NO-läraren Fredrik Westman vid Sävarskolan några mil norr om Umeå. 1979, efter en stökig period på 70-talet, beslöt matematiklärarna där att lägga om undervisningen. De såg att alltför många elever gick ut grundskolan med otillräckliga kunskaper i matematik. Ändå slet de som djur i sina försök att ge varje elev en chans.

Individualisering är den vackra tanke som varje lärare försöker leva upp till. Men i en resurssnål verklighet var den helt enkelt övermäktig.

Nivågruppering

Vid Sävar skola beslöts därför för åtta år sedan att eleverna skulle delas upp i fyra nivågrupper i matematik på högstadiet. Det skulle ge såväl de bästa som de svagaste en chans. Och det har hjälpt.

Nu kan lärarna visa att man når upp till läroplanens målsättning: Alla elever i årskurs nio ska klara minst vad genomsnittet klarade i årskurs sju.

Standardproven i matematik visade att de svagaste eleverna vid Sävar skola kan mer än i övriga Sverige. De har högre medelpoäng i nian än genomsnittet på allmän kurs. Och bland de bästa eleverna är det fler som får toppresultat i Sävar än i resten av landet, visar samma standardprovresultat.

Men blir inte eleverna stämpelade? Hur känns det att tillhöra den mycket lilla gruppen som placerats i den lägsta nivån? Vad blir det för stämning i en skola som delar in elever så här? En elitskola? Många frågor virvlar runt i mitt huvud när jag sitter på planet upp till Umeå. Samtidigt minns jag lärarens röst i telefonen. En röst från Västerbotten som är mycket trygg och mycket engagerad och som säger:

— Nivågruppering får aldrig vara ett instrument att sortera elever för att få en bekvämare undervisningssituation. Det viktiga är att eleven har nytta av grupperingen och att man verkligen satsar på de svaga.

Självförtroende

— Under låg- och mellanstadietiden har något hänt som gör att många elever blockerats, säger han nu när jag träffar honom i skolan. (Denna skola som har en så märkvärdigt fin stämning. Inga spår av vandalisering. Men heller inget eko av kadaverdisciplin.)

— Att lära matematik handlar om självförtroende, säger Fredrik Westman.

När självförtroendet av någon anledning knäckts är det mycket svårt att lära, att fråga, våga göra misstag och lära av dem.

— Bränslet måste vara viljan, säger han.

Foto: ANDERS WIKLUND

Fem killar sitter och pratar med varandra i uppehållsrummet. De går i samma klass men i olika nivågrupper i matematik. Och alla tycker att de går i den grupp där de får ut mest av matten. Från Jonas Ellington, Patrik Wennerström, Mikael Johansson, Johnny Högberg och Fredrik Ohlsson.

Vem vill få veta att man är dum? Vem vill få bekräftat att man är en idiot som sinkar de andra? Sådana föreställningar stänger inne viljan, den blir så tunn, så tunn.

Kunskapens frukt, som kan väcka sådant begär, fick ingen näring. I stället har den bedrägliga ovissheten frodats i klassrummet, där elever lotsats förbi de verkliga problemen.

Våga fråga

— Genom att ställa de rätta frågorna får man de rätta svaren och eleven får en känsla av att ha klarat sig, säger Fredrik Westman. Men om eleven inte har begreppen klara för sig i matematik, kommer han inte vidare.

Många elever har svårt att skilja mellan ental, tiotal och hundratal. På frågan: "Hur mycket är sextio minus sex?" kan de börja räkna på fingrarna "sju, åtta, nio, tio, elva" och så vidare och tappar snart bort sig. Många upplever matematiken som ett bollande med siffror, ett hokus-pokus utan egentligt sammanhang. Många upplever procenträkning som ett lotteri med 50 procents vinstchans. Många har svårt att avläsa såväl visarklockor som digitalklockor.

Det diagnostiska prov som alla får talar sitt tydliga språk. Somliga kan mycket litet, andra kan väldigt mycket. De flesta ligger någonstans mitt emellan.

Men kunskapsluckor går att täppa till. Svårigheter går att övervinna. Med den inställningen möter Fredrik Westman nu sina elever i sjuan. Han talar klarspråk och blir älskad för det.

Var och en får själv välja i vilken av de fyra nivågrupperna de vill gå — allmän med betoning på baskunskaper, vanlig allmän, vanlig särskild och snabb särskild kurs. Och valet är inte avgö-

Den svenska skolpolitiken har misslyckats, säger kritikerna. Den gynnar varken de mest begåvade eller de svagaste. Men så behöver det inte vara. I Sävar skola utanför Umeå pågår sedan åtta år ett experiment, där undervisningen sker i fyra nivågrupper i matematik.

rande för hela högstadietiden. Den som blir bättre kan byta upp sig. Den som märker att han eller hon inte klarar av det höga tempot i den snabba särskilda kursen kan byta till vanlig särskild. Och så vidare.

— Det enda vi ser till är att det inte får bli för många i den långsammaste gruppen, högst tio ska de vara, säger Fredrik Westman.

— I den snabba särskilda kursen kan det däremot gott vara 30 elever. De ska kunna tillgodogöra sig tavelundervisning och föra resonemang i klassen. Även den sämsta i den duktigaste gruppen kan få mer hjälp än i den vanliga specialkursen där fler behöver hjälp.

Fördelning

Det blir alltså en överföring av resurser per elev till den svagare gruppen. I början av sjuan är den snabba särskilda kursen störst. Efter hand går fler över till vanlig särskild och kvar är 20–24. Också den lägsta kursen minskar. Av de sju som började i årskurs sju är det bara två kvar i nian nu. Resten har förbättrat sina kunskaper så att de utan svårigheter hänger med i vanlig allmän kurs. En av dem är Patrik Wennerström.

— Jag var sämst i matte i hela mellanstadiet. Jag kände mig alltid stressad. Fattade inte vad jag räknade. Hade långt under medel på alla prov. Så det var ju bara att välja lägsta gruppen, säger han.

Plötsligt, i mitten av sjuan un-

Eleverna väljer själva vilken grupp de bör gå i. Vinnare är både de bästa och de svagaste.

DN ska i dag och i morgon berätta om Sävarskolan, om varför de valt att nivågruppera i matematik men inte i några andra ämnen.

gefar, upplevde han för första gången i sitt liv att matematik var kul.

— Jag fick bättre på proven också. Det beror nog på att jag äntligen fick hjälp med matten. Det gick alldeles för fort på mellanstadiet.

Stänga dörren

Så småningom bytte han till vanlig allmän kurs, eller snabb allmän, som han kallar den. Och nu går det riktigt bra för honom. Några som flyttat från särskild kurs (ofta är det föräldrarna som vill att de skall gå där) till allmän får sämre resultat på provräkningarna än han.

I början kändes det kymigt att gå i lägsta gruppen, tyckte han. Man var noga med att stänga dörren om sig, så att ingen såg att man satt i den gruppen. Bland soporna, som någon sa. Men den som uttryckte sig så kunde få detta svar från Fredrik Westman:

— Jo, du är mycket duktig i matte. Men du verkar vara en osympatisk typ, som säger så där. Var du glad att du har fått de gåvor du har. Men tro inte att du är en bättre människa för att du är matematikbegåvad.

Alla som hörde detta fick sig en tankeställare. Så småningom, berättar Patrik, var det ingen som skämdes över sig själv på samma sätt som förut. De såg ju att det gick framåt. De lärde sig. De kände för första gången i skolan att de fick chansen att täppa till sina

kunskapsluckor. Att matematik faktiskt handlade om kunskaper. Att man inte kan räkna multiplikation utan att behärska addition och så vidare.

Och allt detta tack vare att de fått vara i en grupp där de kände sig trygga med samma lärare. En lärare som haft tid för dem, som intresserat sig för dem, som såg dem som personer. Och som ställde krav. För honom vågade de tala matematik, tänka högt. Något oerhört provocerande för elever som klarat sig från obehaget i mellanstadiet genom att bara låtsas förstå.

— Jag vågar efter 22 års erfarenhet som lärare och 8 år med nivågrupperad undervisning säga att detta är bra, inte bara för eleven utan också för läraren. Man ställs inför nya problem, förstår elevernas svårigheter och tvingas tänka i nya banor. Det är utvecklande, säger Fredrik Westman.

Inget hyckel

Alla elever i skolan har samma läromedel och gemensamma prov. Man hycklar inte. Men hur blir det med betygen?

— Innan vi började med nivågruppering hände det varje år att en eller flera elever fick betyget etta i allmän kurs. Det behöver jag inte sätta längre, så bra är resultaten av standardproven, säger Fredrik Westman.

— Men jag fasar för den dag då det särskilda betyget i allmän kurs tas bort, som SÖ vill. Det vore katastrofalt för de svagaste. Då är det ju på förhand bestämt att de elever som går i den svagaste gruppen aldrig skulle nå över betyget två och att flera skulle få en etta i betyg.

— Ett sätt att motivera eleverna är ju att de kan höja sig över den förhatliga ettan. □